

داود سلیمی

کارشناس ارشد تکنولوژی آموزشی

کلید واژه ها

نظریه یادگیری، نظریه طراحی آموزشی

● نظریه‌ها شبیه طرحواره‌هایی ذهنی‌اند که به افراد کمک می‌کنند تا از جهان پیرامون مفهومی بسازند و چارچوبی برای رفتار هوشمندانه تدارک ببینند. به زعم ریچی^۵، (۱۹۹۷) نظریه‌های مفهومی، رابطه بین متغیرها را توصیف می‌کنند. رایگلوث (۱۹۹۷) نیز معتقد است، نظریه‌های توصیفی چگونگی کارکرد مسائل را توصیف می‌کنند. آن‌ها روش کارکرد آن‌چه را در جهان طبیعی وجود دارد، توصیف می‌کنند و نتیجه مدار هستند. رایگلوث نظریه‌های یادگیری را علوم توصیفی محسوب می‌کند که برای درک چرایی نظریه طراحی مفیدند. به اعتقاد وی، نظریه‌های یادگیری، توصیف‌گر یادگیری انسان هستند. آن‌ها چارچوب‌هایی مفهومی پدید می‌آورند که چرایی و چگونگی یادگیری را تشریح می‌کنند.

به درک ما و حل مسائل جهان کمک می‌کنند. دیلسل^۳ (۱۹۹۷) نظریه‌ها را متشکل از مفاهیم و گزاره‌هایی معرفی می‌کند که ارتباط میان مفاهیم را توصیف می‌کنند. ویلسون^۴ (۱۹۹۷) نیز ویژگی‌های عمده‌ای را که نظریه‌ها در آن مشترک هستند، به این شرح شناسایی کرده است:

- هدف نظریه‌ها این است که چیزی را توضیح دهند یا به درک ما از آن‌چه درون یک حوزه مشخص قرار دارد، کمک کنند.
- نظریه‌ها شامل دسته‌ای از مفاهیم سازمان‌دهی شده‌اند که با هم یک کل را تشکیل می‌دهند.
- نظریه‌ها به قواعدی که ملاک به شمار می‌آیند، پیوند خورده‌اند.

اشاره

در ادبیات فناوری آموزشی از دو نوع نظریه نام برده شده است: الف) نظریه‌های مفهومی یا توصیفی (یادگیری)؛ ب) نظریه‌های طراحی یا رویه‌ای. در مقاله حاضر، هر نظریه را جداگانه بررسی و سپس رابطه بین این دو را بیان می‌کنیم.

نظریه‌های مفهومی یا توصیفی^۱

به زعم سیلنز^۲ (۱۹۹۷)، نظریه‌ها توضیحاتی از پدیده‌ها یا وقایع هستند که

شماره ۵
پشت ۱۳۸۹
دوره دوم
مجموعه علمی

نظریه‌های رویه‌ای

در مقابل نظریه‌های مفهومی یا توصیفی که رابطه بین مفاهیم را توصیف می‌کنند. «نظریه‌های رویه‌ای»^۶ چگونگی انجام یک روند یا جریان را تشریح می‌کنند. رایگلوث از این نظریه‌ها با عنوان «نظریه طراحی/علوم طراحی» یاد می‌کند و معتقد است، علوم طراحی/نظریه‌های طراحی هدف مدار یا تصمیم‌مدار هستند و می‌کوشند وسایلی را برای تحقق هدف‌های غایی فراهم کنند. به اعتقاد رایگلوث، آموزش هر چیزی است که برای کمک به یادگیری فرد انجام می‌گیرد و نظریه «طراحی آموزشی»^۷ (ID) هر چیزی است که دستورالعمل‌هایی را برای بهبود کیفیت آن کمک ارائه دهد.

علوم طراحی، روش‌هایی را برای انجام کارهای تعیین شده مشخصی پیشنهاد می‌دهند. پر واضح است که نظریه طراحی آموزشی، علم طراحی است، چرا که دستورالعمل‌هایی را برای طرح‌ریزی تجارب یادگیری فراهم می‌کند و نیز پلی به علوم توصیفی (نظریه یادگیری) می‌زند. به نظر رایگلوث، علوم طراحی/نظریه‌های طراحی، هدف مدار یا تصمیم‌مدارند و در تلاش‌اند تا سازوکاری برای تحقق هدف‌های غایی مهیا کنند.

نظریه‌های طراحی در مقابل نظریه‌های توصیفی، برای حل مسائل آموزشی کاربردی‌ترند. رایگلوث در حمایت از نظریه خود، به نظر جان دیویی اشاره می‌کند که ارتباط علمی (علم طراحی) بین نظریه‌های یادگیری و عمل آموزشی را ضروری می‌داند.

ارتباط بین نظریه توصیفی و نظریه رویه‌ای

مطابق با نظر رایگلوث، علم طراحی آموزش، به عنوان نوعی علم

کاربردی، بر نظریه توصیفی یادگیری مبتنی است. دیدگاه وین^۸ (۱۹۹۷) نیز همین‌گونه است. او عقیده دارد که نظریه طراحی آموزشی، بر نظریه یادگیری استوار است که جنبه‌ای از روان‌شناسی محسوب می‌شود. این نظریه، اساس همه کارهایی است که طراحان آموزشی انجام می‌دهند. به بیان دقیق‌تر، طراحان هنگام نیاز به راهنمایی و برای چیره شدن بر مسائل در فرایند طراحی، از این نظریه برداشت می‌کنند. بنابراین، به گفته وین، لازم است هر کارورز یا محقق موفق، حداقل در زیربنای رشته خودش که روان‌شناسی است، کاملاً متبحر باشد. وین مدلل ساخته است که شناخت و آگاهی از نظریه زیربنایی و توانایی برای استدلال انتزاع‌گونه، نوعی انعطاف‌پذیری را برای کارورزانی که نمی‌توانند در هر وهله کار به کار تحقیقات تجویزی متکی باشند، آسان می‌کند و کارورز را قادر می‌سازد تا بر مسائل آموزشی اتفافی و خلق راه‌حل‌های نو و جدید، تأمل کند. البته نظریه‌های یادگیری راه‌حل‌هایی را برای حل مسائل طراحی ارائه نمی‌دهند، بلکه کانون تمرکز را طی فرایند طراحی مشخص می‌کنند.

همان‌طور که مریل (۲۰۰۱) نیز می‌گوید، ابزار نظری به خودی خود، نظریه طراحی آموزشی نیست، بلکه عناصری را تعیین می‌کند که می‌تواند برای تجویزات آموزشی استفاده شود. هم‌چنین دلپسل خاطر نشان می‌کند که نظریه‌های یادگیری به ما راه‌حل نمی‌دهند، بلکه توجه ما را به سوی آن متغیرهایی جهت می‌دهند که در یافتن راه‌حل‌ها تعیین‌کننده و سرنوشت‌سازند. بنابراین، درک چارچوب نظری و الحاق آن‌ها به طرزی مناسب به درون حوزه طراحی آموزشی، برای طراحان مهم است تا آموزش را طرح‌ریزی و ارائه

کنند. رایگلوث (۱۹۷۷) اذعان می‌کند، نظریه‌های توصیفی برای درک چرایی نظریه طراحی مفیدند. در حوزه‌هایی که نظریه طراحی وجود ندارد. نظریه‌های توصیفی به کارورز کمک می‌کنند تا روش‌های جدیدی را خلق، یا روش‌های جدیدی را که ممکن است مورد نیاز باشند، انتخاب کند.

بنابراین، نظریه‌ها از این جهت مفیدند که افق دید ما را باز می‌کنند تا دنیا را به روش‌ها و صور دیگر ببینیم. در این رابطه، ویلسون (۱۹۹۷) اظهار می‌کند که نقش نظریه یادگیری در طراحی آموزشی این است که امکاناتی را برای عمل به وسیله تغییر بینش فراهم کند. وقتی جهان به طور متفاوتی دیده می‌شود، احتمال آن می‌رود که چیزهای متفاوتی ساخته شوند. همیشه بین نظریه و طراحی، و علم و فناوری، رابطه‌ای وجود دارد. درک و فهم جدید، امکان فناوری جدید را می‌دهد و یا برعکس هر فناوری جدید، موجب پر و بال گرفتن نظریه‌ای جدید، در فرایندی دیالکتیک می‌شود.

نتیجه‌گیری

طراحی آموزشی بر نظریه یادگیری استوار است. با تغییر دیدگاه‌ها در مورد ماهیت یادگیری انسان، فعالیت طراحی، اجرا و ارزشیابی آموزش که از جمله فعالیت‌های اساسی طراحی آموزشی هستند، تحت تأثیر قرار می‌گیرند. بنابراین، دست‌اندرکاران امر آموزش و به ویژه معلمان باید آگاهی‌های خود را در مورد ماهیت و چگونگی یادگیری انسان افزایش دهند و پیوسته نظریه‌های یادگیری را مطالعه و بررسی کنند تا فعالیت‌های تدریس خود را برای حصول یادگیری، براساس نظریه یادگیری مورد نظر انجام دهند.

در نظریه‌های مفهومی، رابطه بین متغیرها توصیف و چگونگی کارکرد مسائل بیان می‌شود

پی‌نوشت

1. conceptual theory
2. Wilson
3. Seels
4. De lisle
5. Richey
6. Procedural theory
7. Instructional Design
8. Winn

منابع

1. De Lisle, Peter. (1997). What is Instructional Design Theory. available in: <http://moddoullearning.com/echange/?p=38>
2. Reigeluth, C.M. (1997). Instructional Theory, Practitioner Needs and New Directions: Some Reflection. Educational Technology. Jan/ Feb Instructional Technology. Educational
3. Richey, R.C. (1997). Agenda- Building and its Implications for theory construction in Instructional Technology. Educational Technology
4. Seels, B. (1997). Taxonomic issues and the development of theory in instructional technology. Educational Technology.
5. Wilson, B. (1997). Thoughts on Theory in Educational Technology. Educational Technology.
6. Winn, W. (1997). Advantages of a Theory-Based Curriculum in Instructional Technology. Educational Technology. Jan/ Feb.